

Strasbourg, 17.4.2018.
COM(2018) 450 final

ANNEXES 1 to 2

PRILOZI

KOMUNIKACIJI KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA

Komunikacija o politici proširenja EU-a za 2018.

{SWD(2018) 150 final} - {SWD(2018) 151 final} - {SWD(2018) 152 final} -
{SWD(2018) 153 final} - {SWD(2018) 154 final} - {SWD(2018) 155 final} -
{SWD(2018) 156 final}

Prilog 1. – Sažeci nalaza iz izvješća

Turska

Izvanredno stanje proglašeno nakon pokušaja vojnog udara 15. srpnja 2016. ostaje na snazi, s ciljem razbijanja Gülenova pokreta, koji su turske vlasti označile kao terorističku organizaciju odgovornu za pokušaj udara, te potpore borbi protiv terorizma, imajući u vidu višekratne napade u Turskoj.

EU, koji je odmah i odlučno osudio pokušaj udara, ponovio je svoju punu podršku demokratskim institucijama te zemlje i priznao legitimnu potrebu Turske za donošenjem brzih i razmjernih mjera nakon takve ozbiljne prijetnje. Međutim, široki opseg i kolektivna priroda te nerazmjernost mjera poduzetih u okviru izvanrednog stanja nakon pokušaja udara, kao što su raširena otpuštanja, uhićenja i pritvaranja, i dalje izazivaju ozbiljnu zabrinutost. Turska bi trebala bez odgode ukinuti izvanredno stanje.

Postoje ozbiljni nedostaci u 31 ukazu donesenom u okviru izvanrednog stanja. Oni nisu bili podvrgnuti detaljnom i djelotvornom parlamentarnom nadzoru. Stoga sudski nadzor tih ukaza dugo nije bio moguć, a ni jedan nije bio predmetom odluke Ustavnog suda. Ti izvanredni ukazi znatno su ograničili određena građanska i politička prava, uključujući slobodu izražavanja, slobodu okupljanja i postupovna prava. Njima su znatno izmijenjeni i ključni propisi koji će imati učinak i nakon ukidanja izvanrednog stanja.

Od uvođenja izvanrednog stanja privedeno je više od 150 000 ljudi, 78 000 je uhićeno, te je otpušteno 110 000 državnih službenika, među kojima je prema vlastima otprilike 40 000 vraćeno na dužnost, 3 600 od njih ukazom.

Povjerenstvo za žalbe u odnosu na izvanredno stanje počelo je raditi te je primilo ukupno 107 000 žalbenih zahtjeva. Povjerenstvo je počelo donositi odluke tek u prosincu 2017. te je do sada omogućilo pravni lijek samo nekolicini žalitelja. Sudski nadzor nad odlukama povjerenstva nije moguć. Ono se tek treba razviti u djelotvoran i transparentan pravni lijek za one na koji su neopravdano pogođeni mjerama u okviru izvanrednog stanja.

Osim žalbenog povjerenstva, kapacitet Turske za osiguravanje djelotvornog domaćeg pravnog lijeka u smislu Europskog suda za ljudska prava dodatno je narušen određenim brojem loših presedana. U jednom je slučaju sud niže razine odbio poštovati presudu Ustavnog suda u jednom poznatom slučaju: naknadnu presudu Ustavnog suda u odnosu na jednog optuženika na kraju je poštovao sud niže razine. Nekoliko sudskih presuda u korist istaknutih optuženika, uključujući branitelje ljudskih prava, kasnije je ukinuo drugi, a nekad čak i isti sud, u nekim slučajevima nakon primjedbi izvršne vlasti.

Turska tek treba uvažiti ključne preporuke Vijeća Europe i njegovih tijela. Optužbe o prijestupima treba utvrditi transparentnim postupcima i zasebno. Individualna kaznena odgovornost može biti utvrđena samo uz puno poštovanje načela diobe vlasti, potpune neovisnosti sudstva i prava svakog pojedinca na pošteno suđenje. Turska bi trebala bez odgode ukinuti izvanredno stanje.

Turska je u travnju 2017. održala referendum u kojem su malom većinom odobrene izmjene ustava kojima se uvodi predsjednički sustav. Venecijanska komisija ocijenila je da u tim izmjenama nedostaje dostatan sustav provjere i ravnoteže te da one ugrožavaju diobu vlasti između izvršne i pravosudne vlasti. Referendum je sam po sebi izazvao zabrinutost u pogledu općenitog negativnog utjecaja izvanrednog stanja, nejednakih uvjeta za dvije strane u kampanji i narušene zaštite integriteta glasovanja.

U okviru izvanrednog stanja ključna funkcija parlamenta kao zakonodavne vlasti bila je ograničena jer je vlada pribjegla izvanrednim ukazima sa „zakonskom snagom” kako bi

uredila pitanja koja su se trebala obrađivati u redovnom zakonodavnom postupku. U svjetlu pogoršane političke nesloge u zemlji, mjesto za dijalog među političkim strankama dodatno je ograničeno u parlamentu. Nakon jednokratnog ukidanja zastupničkog imuniteta u svibnju 2016. brojni su zastupnici oporbene stranke HDP uhićeni, a deseterici je oduzet mandat.

Povećana je uloga predsjednika u izvršnoj vlasti nakon nekoliko prijenosa ovlasti na predsjednika putem izvanrednih ukaza. Imenovanje povjerenika na mjesto općinskih izvršnih tijela i izabranih zastupnika dovelo je do bitnog slabljenja lokalne demokracije.

Civilno društvo izvrgnuto je sve većem pritisku, posebno zbog brojnih uhićenja aktivista, uključujući branitelje ljudskih prava, te česte upotrebe zabrana demonstracija i drugih vrsta okupljanja, što je dovelo do brzog smanjenja prostora za temeljna prava i slobode. Brojne su organizacije povezane sa zaštitom prava ostale zatvorene zbog dijela mjera na temelju izvanrednog stanja, a djelotvoran pravni lijek u odnosu na zapljene nije bio dostupan.

Vlada je preuredila zakonski okvir kojim se uređuju odnosi civila i vojske te je znatno uvećala ovlasti izvršne vlasti nad vojskom, čime je ojačala civilni nadzor. U okviru ustavnih promjena visoki vojni sudovi praktično su ukinuti. Vojne i obavještajne službe i dalje nisu dovoljno odgovorne parlamentu.

Stanje na jugoistoku zemlje i dalje je jedan od najakutnijih izazova za zemlju. Pogoršana sigurnosna situacija djelomično se premjestila u seoske krajeve. Zavjetovanje vlade da će nastaviti sigurnosne operacije, u kontekstu višekratnih nasilnih akata Kurdistanske radničke stranke (PKK), koja ostaje na EU-ovu popisu osoba, skupina i subjekata uključenih u teroristička djela, ostaje glavni element situacije u regiji. Iako vlada ima legitimno pravo boriti se protiv terorizma, ona je i odgovorna osigurati da se to odvija u skladu s vladavinom prava, ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Protuterorističke mjere trebaju biti razmjerne. Vladin plan ulaganja za rekonstrukciju razrušenih područja na jugoistoku doveo je do trenutane izgradnje tisuća stambenih objekata, ali do sada je samo nekoliko interno raseljenih osoba dobilo naknadu. Nije bilo novosti u pogledu nastavka vjerodostojnog političkog procesa potrebnog za postizanje mirnog i održivog rješenja.

Turska je umjereno pripremljena u području reforme **javne uprave** te je vrlo predana otvorenijoj javnoj upravi i primjeni e-uprave. Međutim, došlo je do ozbiljnog nazadovanja u području javne službe i upravljanja ljudskim resursima te u području odgovornosti uprave u pogledu prava na upravno pravosuđe i prava na naknadu. Tek treba osigurati transparentan i djelotvoran pravni lijek za masovna otpuštanja.

Turski **pravosudni sustav** u ranoj je fazi pripremljenosti. U posljednjim je godinama primijećeno dodatno ozbiljno nazadovanje, osobito u pogledu neovisnosti sudstva. Ustavne promjene kojima se uređuje Vijeće sudaca i tužitelja (CJP) stupile su na snagu i dodatno narušile njegovu neovisnost u odnosu na izvršnu vlast. CJP je nastavio s masovnim suspenzijama i premještanjima sudaca i tužitelja. Nije bilo pokušaja da se otkloni zabrinutost u pogledu nedostatka objektivnih, na zaslugama utemeljenih, ujednačenih i prethodno utvrđenih kriterija u zapošljavanju i napredovanju sudaca i tužitelja.

Ta je zemlja donekle pripremljena za **borbu protiv korupcije**, ali nije postignut nikakav napredak. Pravni i institucijski okvir, koji i dalje omogućuje neprimjeren utjecaj izvršne vlasti u istrazi i kaznenom progonu istaknutih slučajeva korupcije, treba dodatno uskladiti s međunarodnim standardima. Rezultati Turske u pogledu dosad provedenih istraga i kaznenih progona te konačnih presuda u slučajevima korupcije, posebno na visokoj razini, i dalje su slabi. Nije bilo napretka u jačanju odgovornosti i transparentnosti rada javnih tijela. Za odlučnu borbu protiv korupcije potrebni su politički međustranački konsenzus i snažna politička volja. Turska tek treba donijeti mjere u pogledu gotovo svih preporuka Skupštine

Skupine država protiv korupcije u okviru Vijeća Europe. Korupcija u mnogim područjima i dalje postoji te je i dalje ozbiljan problem. I dalje je visoka i percepcija korupcije.

Turska je donekle pripremljena za **borbu protiv organiziranog kriminala**, a određeni je napredak postignut donošenjem nove strategije i poboljšanim institucijskim kapacitetom. Turska treba poboljšati svoje zakonodavstvo o kiberkriminalitetu, zapljene imovine i zaštiti svjedoka. Zakonodavstvo o zaštiti podataka je na snazi, ali još nije usklađeno s europskim standardima. Financijske se istrage i dalje ne primjenjuju u dovoljnoj mjeri. Preventivno zamrzavanje imovine primjenjuje se rijetko, a razina je zaplijenjene imovine niska. U području suzbijanja terorizma na snazi je sveobuhvatni pravni okvir o financiranju terorizma. I zakonodavstvo o kaznenom postupku i protuterorističko zakonodavstvo treba uskladiti sa sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava. Načelo proporcionalnosti mora se primjenjivati u praksi.

Turska je ostvarila dobar napredak u području **migracijske politike i politike azila** te je ostala predana provedbi Izjave EU-a i Turske iz ožujka 2016. za učinkovito upravljanje migracijskim tokovima na istočnosredozemnoj ruti. Kad je riječ o provedbi plana za liberalizaciju viznog režima, Turska je početkom veljače podnijela Komisiji radni plan u kojem opisuje kako planira ispuniti sedam neispunjenih uvjeta za liberalizaciju viznog režima. Komisija procjenjuje prijedloge Turske, a nakon toga uslijedit će daljnje savjetovanje s turskim sugovornicima.

Turski zakonodavni okvir uključuje opća jamstva poštovanja **ljudskih i temeljnih prava**, koja su međutim dodatno dovedena u pitanje i narušena određenim brojem izvanrednih ukaza. Nastavljeno je ozbiljno nazadovanje u pogledu **slobode izražavanja**, području u kojem je Turska u ranoj fazi priprema. Područje primjene mjera poduzetih u okviru izvanrednog stanja tijekom vremena prošireno je na brojne kritičare, među ostalim u medijima i akademskoj zajednici, u suprotnosti s načelom proporcionalnosti. Kazneni progon novinara, kojih je više od 150 i dalje u pritvoru, branitelja ljudskih prava, pisaca i korisnika društvenih mreža, oduzimanje novinarskih iskaznica te zatvaranje brojnih medijskih kuća ili imenovanje vladinih povjerenika da njima upravljaju razlog su za ozbiljnu zabrinutost i uglavnom su utemeljeni na selektivnoj i proizvoljnoj primjeni zakona, posebno odredaba o nacionalnoj sigurnosti i borbi protiv terorizma. Zakon o internetu i opći pravni okvir i dalje omogućuju izvršnoj vlasti da blokira sadržaje na internetu bez sudskog naloga i na temelju neprimjereno širokog raspona razloga. Došlo je i do ozbiljnog nazadovanja u području slobode okupljanja, slobode udruživanja, postupovnih i imovinskih prava. Sloboda okupljanja i dalje je previše ograničena, i zakonski i u praksi. Mjerama donesenima u okviru izvanrednog stanja ukinute su i ključne zaštitne mjere koje su štitile pritvorenike od zlostavljanja, čime se povećao rizik nekažnjivosti u kontekstu u kojem se povećao broj navoda o zlostavljanju i mučenju. Izvanrednim ukazima uvedena su i dodatna ograničenja postupovnih prava, uključujući pravo na obranu. Ostvarivanje prava otežano je rascjepkanošću i ograničenim ovlastima javnih institucija odgovornih za ljudska prava i slobode u kontekstu u kojem je narušena neovisnost sudstva. Krajnje siromaštvo i nedostatak osnovnih potreština i dalje su uobičajeni u romskim kućanstvima u Turskoj. Prava najranjivijih skupina i pripadnika manjina trebala bi biti zaštićena u zadovoljavajućoj mjeri. Rodno utemeljeno nasilje, diskriminacija, govor mržnje prema manjinama, zločini iz mržnje i kršenja ljudskih prava homoseksualnih, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba i dalje su razlog za ozbiljnu zabrinutost.

Turska je izrazila potporu razgovorima o rješavanju ciparskog pitanja u kojima sudjeluju čelnici dviju zajednica te nastojanjima glavnog tajnika UN-a i njegova posebnog savjetnika. Konferencija o Cipru, održana u Ženevi u siječnju 2017. i Crans-Montani u srpnju 2017., zaključena je bez sporazuma. Turska još uvijek nije ispunila svoju obvezu da osigura punu i

nediskriminirajuću provedbu Dodatnog protokola uz Sporazum o pridruživanju i nije uklonila sve zapreke slobodnom kretanju roba, uključujući i ograničenja u vezi s izravnim prometnim vezama s Ciprom. Nije postignut napredak u normalizaciji bilateralnih odnosa s Republikom Cipar. Zaključci o Turskoj koje je donijelo Vijeće Europske unije, a podržalo Europsko vijeće u prosincu 2006., i dalje su na snazi. Njima se određuje da pregovori neće biti otvoreni za osam poglavlja¹ koja se odnose na turske restrikcije u pogledu Republike Cipar i da ni jedno poglavlje neće biti privremeno zatvoreno dok Komisija ne potvrdi da je Turska u potpunosti provela Dodatni protokol uz Sporazum o pridruživanju.

Suradnja s Grčkom i Bugarskom u području migracija dodatno se intenzivirala. Međutim, napetosti u Egejskom moru i istočnom Sredozemlju ne pogoduju dobrosusjedskim odnosima i narušavaju regionalnu stabilnost i sigurnost. Pogoršani su bilateralni odnosi s nekoliko država članica EU-a, uključujući i ponekad uvredljive i neprihvatljive izjave. U ožujku 2018. Europsko vijeće snažno je osudilo daljnje nezakonite aktivnosti Turske u istočnom Sredozemlju i Egejskom moru te je podsjetilo na obvezu Turske da poštuje međunarodno pravo i dobrosusjedске odnose te da normalizira odnose sa svim državama članicama EU-a. Europsko vijeće izrazilo je i svoju ozbiljnu zabrinutost zbog nastavka pritvora građana EU-a u Turskoj, uključujući dva grčka vojnika, te je pozvalo na brzo i pozitivno rješavanje tih pitanja u dijalogu s državama članicama.

Turska treba biti nedvosmisleno privržena dobrosusjedskim odnosima, poštovati međunarodne sporazume i mirno rješavati sporove u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda, uz mogućnost obraćanja Međunarodnom sudu, ako bi to bilo potrebno. U tom kontekstu EU je još jednom izrazio ozbiljnu zabrinutost i pozvao Tursku da izbjegava prijetnje ili djelovanja protiv države članice ili izvore napetosti ili djelovanja koja ugrožavaju dobrosusjedске odnose i mirno rješavanje sporova.

S obzirom na **gospodarske kriterije** tursko je gospodarstvo napredno te se može smatrati funkcionalnim tržišnim gospodarstvom. Potpomognuto poticajnim mjerama vlade, gospodarstvo se uspješno oporavilo od pada nakon pokušaja udara 2016. te je 2017. ostvarilo snažan rast. Međutim, visok rast povezan je sa znatnim makroekonomskim neravnotežama. Deficit tekućeg računa ostao je visok te se krajem 2017. povećao, što je zemlju učinilo ovisnom o priljevu kapitala i osjetljivom na vanjske šokove. Inflacija se 2017. ubrzala na dvoznamenkaste stope (11,1 %), a deprecijacija turske lire se nastavila, zbog čega je istaknuta zabrinutost u pogledu stupnja predanosti donositelja odluka o monetarnoj politici održavanju stabilnosti cijena. Tursko gospodarstvo i dalje je obilježeno visokom razinom sive ekonomije. U tom je području uglavnom došlo do nazadovanja. Sklonost povećanju državne kontrole u gospodarskoj sferi i mjere usmjerene na trgovačka društva, poslovne ljude i političke protivnike i njihova poduzeća štete su poslovnom okruženju.

Turska je postigla određeni napredak i dobro je pripremljena kada je riječ o kapacitetima za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim čimbenicima unutar EU-a. Turska je dobro integrirana u tržište EU-a i u pogledu trgovine i u pogledu ulaganja. Postignut je određeni napredak u energetske sektoru, posebno tržištu plina, te u povećanju ulaganja u istraživanje i razvoj. Međutim, i dalje postoje znatni problemi u pogledu kvalitete obrazovanja. Nije bilo napretka u pogledu poboljšanja transparentnosti državnih potpora.

Kad je riječ o **sposobnosti za preuzimanje obveza koje proizlaze iz članstva**, Turska je nastavila usklađivanje s pravnom stečevinom, ali ograničenom brzinom. Bilo je još slučajeva nazadovanja u pogledu određenog broja ključnih aspekata u područjima informacijskog

---

¹Sloboda kretanja roba, pravo poslovnog nastana i sloboda pružanja usluga, financijske usluge, poljoprivreda i ruralni razvoj, ribarstvo, prometna politika, carinska unija i vanjski odnosi.

društva, socijalne politike i zapošljavanja te vanjskih odnosa. Turska je dobro napredovala u području prava trgovačkih društava, transeuropskih mreža te znanosti i istraživanja te je postigla dobru razinu pripremljenosti u područjima slobodnog kretanja roba, prava intelektualnog vlasništva, financijskih usluga, poduzetništva i industrijske politike, zaštite potrošača i zdravlja, carinske unije i financijskog nadzora. Samo je umjereno pripremljena u području javne nabave s obzirom na to da još postoje bitni nedostaci u usklađenosti tog područja. Umjereno je pripremljena i u području statistike i prometne politike, u kojima su općenito potrebna znatna dodatna nastojanja. Turska je postigla samo određenu razinu pripremljenosti u području zaštite okoliša i klimatskih promjena, u kojima je potrebno utvrditi i provesti ambicioznije i bolje koordinirane politike. U svim područjima potrebno je usmjeriti dodatnu pažnju na provedbu zakonodavstva, dok je u nekim područjima potreban znatan dodatan napredak u usklađivanju zakonodavstva s pravnom stečevinom EU-a.

Crna Gora

Kad je riječ o **političkim kriterijima**, izvještajno razdoblje obilježeno je niskim razinama povjerenja prema izbornom okviru i dugotrajnim bojkotom parlamenta koji provodi cijela oporba od parlamentarnih izbora u listopadu 2016. Povratak političkoj raspravi u parlamentu odgovornost je svih političkih aktera. Dijelovi oporbe vratili su se u parlament u prosincu 2017., ali taj djelomičan i selektivan kraj bojkota nije doveo do poboljšanog parlamentarnog dijaloga i nadzora. Politička scena i dalje je fragmentirana, polarizirana i obilježena nedostatkom političkog dijaloga, posebice u demokratskim institucijama.

Treba dodatno poboljšati zakonodavni kapacitet parlamenta i njegov nadzor izvršne vlasti. Parlament i dalje na ograničeni način razmatra nalaze državne revizije, a o provedbi bitnih politika i zakonodavstva nema rasprave ni izvješćivanja. U prosincu 2017. parlament je bez prave javne rasprave donio niz zakona kojima se samo djelomično uzimaju u obzir preporuke Ureda za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za europsku sigurnost i suradnju. Trebalo bi razmotriti sveobuhvatnu izbornu reformu. U izvještajnom razdoblju održano je osam lokalnih izbora. Lokalni se izbori ne provode svugdje na isti dan, nego jedni za drugima te stoga dugotrajno visokopersonalizirano predizborno raspoloženje karakterizira političku scenu. Zbog tog izbornog ciklusa otežano je promatranje izbora, posebno za međunarodne promatrače, što ostavlja puno prostora za tvrdnje o nepravilnostima koje se ne mogu neovisno ocijeniti. U političkom i sudskom nastavku pitanja navodne zloporabe javnih sredstava za stranačke političke svrhe 2012. („afera snimka”) nije bilo novih događaja.

Kad je riječ o vođenju države, potrebni su jačanje transparentnosti, sudjelovanje dionika i kapacitet vlade za provedbu reformi. Dosljednost sustava za oblikovanje javnih politika trebalo bi osigurati koordiniranim razvojem politika. Uspostavljeni su mehanizmi za savjetovanje vlade s organizacijama civilnog društva, ali su za njih potrebni jasna pravila te istinska uključenost obiju strana.

Crna Gora je umjereno pripremljena u odnosu na reformu svoje **javne uprave**. Postignut je dobar napredak, posebno donošenjem novih zakona o državnim službenicima i zaposlenicima te o lokalnoj samoupravi u cilju zapošljavanja na temelju zasluga u cijeloj javnoj službi. I dalje je potrebna snažna politička volja da se djelotvorno riješi pitanje depolitizacije javne službe i optimizacije državne uprave te osigura učinkovita provedba i financijska održivost reformi.

Pravosudni sustav Crne Gore umjereno je spreman i postignut je određeni napredak. Potpuna provedba zakonodavnog okvira za pravosuđe namijenjenoga povećanju njegove neovisnosti i profesionalizma tek predstoji. Ojačan je institucijski kapacitet.

Crna Gora je postigla određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv korupcije**. Unatoč određenom napretku, korupcija je prisutna u brojnim područjima te i dalje zabrinjava. Poboľšan je operativni kapacitet institucija, međutim sve bi institucije trebale pokazati malo proaktivniji stav. Treba riješiti pitanja vjerodostojnosti, neovisnosti i utvrđivanja prioriteta Agencije za suzbijanje korupcije. Treba poboľšati financijske istrage te oduzimanje i zapljenu imovine. Ostvareni su početni rezultati istraga, kaznenog progona i pravomoćnih presuda u slučajevima korupcije na visokim razinama, ali treba ih dodatno učvrstiti. Daljnje poboľšanje rezultata uspješnih istraga i presuda bit će moguće samo u okruženju u kojem su neovisne institucije zaštićene od bilo kakvog neprimjerenog utjecaja i poticane na potpunu upotrebu svojih ovlasti.

U **borbi protiv organiziranog kriminala** ostvareni su početni rezultati kaznenog progona u borbi protiv krijumčarenja migranata i trgovine drogom. Međutim, za postizanje vjerodostojnih rezultata potrebni su dodatni rezultati, posebno u borbi protiv pranja novca i trgovanja ljudima.

Kad je riječ o **temeljnim pravima**, Crna Gora je dodatno uskladila svoje zakonodavstvo sa standardima EU-a. Posebno je poboľšan rad ureda Ombudsmana, ali potrebno je dodatno zalaganje u jačanju institucijskog okvira i djelotvorne zaštite ljudskih prava. Nakon postignutog napretka u pogledu zakonodavstva protiv diskriminacije, Crna Gora sada treba osigurati uspostavljanje prikladnih institucijskih mehanizama za zaštitu ranjivih skupina od diskriminacije. Provedba zakonodavstva i dalje je slaba i potrebno je ojačati institucijski kapacitet u području ljudskih prava. Romska² manjina i dalje je najranjivija zajednica koju se najviše diskriminira. Rodno uvjetovano nasilje i nasilje nad djecom i dalje su vrlo zabrinjavajući problem u zemlji.

Crna Gora je postigla određenu razinu pripremljenosti u području **slobode izražavanja**, ali nije postignut daljnji napredak tijekom izvještajnog razdoblja. Nije bilo značajnijih novosti kad je riječ o istragama starijih slučajeva nasilja nad novinarima. Nedavno političko uplitanje u rad vijeća nacionalne javne radiotelevizije i Agencije za elektroničke medije vrlo je zabrinjavajuće. Medijska scena i dalje je vrlo polarizirana te postoje izazovi u pogledu razumijevanja uloge slobodnih medija. Broj slučajeva klevete i dalje je visok, međutim zbog slabih samoregulatornih mehanizama.

Crna Gora je i dalje konstruktivno predana bilateralnim odnosima s drugim zemljama proširenja i susjednim državama članicama EU-a te aktivni sudionik u **regionalnoj suradnji**.

U pogledu **gospodarskih kriterija** Crna Gora je dobro napredovala i umjereno je pripremljena u razvoju funkcionalnog tržišnog gospodarstva. Ojačana je makroekonomska i fiskalna stabilnost, ali potrebno je dodatno zalaganje u rješavanju trajnih izazova, posebno visoke razine javnog duga. Gospodarstvo neprekidno raste od 2013. uz nisku ili umjerenu inflaciju. Poboľšana je solventnost i likvidnost financijskog sektora. Međutim, za smanjenje trgovinskog deficita potrebno je poboľšati opseg i kvalitetu izvozne osnovice. Slabosti u pogledu vladavine prava, uključujući nelojalnu konkurenciju sive ekonomije, nepovoljno utječu na poslovno okruženje. Tržište rada suočava se sa strukturnim izazovima koji se ogledaju u niskoj stopi sudjelovanja na tržištu rada i visokim stopama nezaposlenosti.

Crna Gora je postigla određeni napredak i umjereno je pripremljena kada je riječ o kapacitetima za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim čimbenicima unutar Unije. Izgradnjom ključne infrastrukture u više područja i razvojem ljudskog kapitala uspostavlja se temelji za poboľšanu konkurentnost. U tijeku je reforma obrazovanja, ali potrebno je više zalaganja u rješavanju neusklađenosti postojećih i traženih vještina. MSP-ovi su i dalje

---

² Sve te skupine pripadaju „Romima” u smislu Okvira EU-a za nacionalne strategije integracije Roma.

suočeni s brojnim izazovima, primjerice u pogledu pristupa financiranju i regulatorne složenosti. Potrebni su daljnji naponi u poboljšanju izvozne uspješnosti lokalnih trgovačkih društava.

Kad je riječ o **sposobnosti** Crne Gore **da preuzme obveze koje proizlaze iz članstva**, u većini područja dovršen je bitan rad u usklađivanju i pripremi za provedbu pravne stečevine. Crna Gora je dobro pripremljena u područjima kao što su pravo trgovačkih društava i vanjska, sigurnosna i obrambena politika. Umjereno je pripremljena u mnogim poglavljima kao što su slobodno kretanje robe, poljoprivreda, sigurnost hrane te veterinarska i fitosanitarna politika. Crna Gora je ranij fazi priprema u odnosu na ribarstvo te proračunske i financijske odredbe, a u području zaštite okoliša i klimatskih promjena te statistike, socijalne politike i zapošljavanja postigla je određenu razinu pripremljenosti. Postignut je dobar napredak u područjima prava trgovačkih društava, poljoprivrede i ruralnog razvoja, sigurnosti hrane te veterinarske i fitosanitarne politike. Došlo je do nazadovanja u području javne nabave. Crna Gora bi se ubuduće trebala posebno usmjeriti na politiku tržišnog natjecanja, zaštitu okoliša i klimatske promjene te javnu nabavu. Jačanje administrativnog kapaciteta potrebnog za osiguranje primjene pravne stečevine i dalje je znatan izazov za Crnu Goru. Crna Gora se nastavila usklađivati sa stajalištima i izjavama EU-a u području zajedničke vanjske i sigurnosne politike.

Iako je do sada Crna Gora ostala izvan glavne zapadnobalkanske **migracijske** rute prema EU-u, došlo je do povećanja broja migranata/tražitelja azila koji ulaze na njezino državno područje te ona stoga mora ojačati svoj kapacitet za prevladavanje naglog povećanja migracijskog pritiska. Crna Gora je postigla daljnji napredak posebno u području zakonodavnog okvira povezanog s migracijama. Iako je kapacitet Crne Gore za obradu zahtjeva za azil do sada bio dostatan, sada bi se mogli pojaviti izazovi u pogledu: i. povećanog broja tražitelja azila i njihova duljeg boravka zbog ponekad dugotrajnih žalbenih postupaka; i ii. uvođenja zahtjevnijih postupaka azila usklađenih sa standardima EU-a. U tom kontekstu Crna Gora treba uspostaviti mehanizam za vraćanje nezakonitih migranata, koji je u skladu s pravnom stečevinom EU-a, te postupno uskladiti svoju viznu politiku s viznom politikom EU-a. Crna Gora bi trebala otvoriti dodatne prihvatne objekte koji ispunjavaju potrebne zahtjeve te poboljšati upravljanje svim objektima. Nakon donošenja schengenskog akcijskog plana u veljači 2017. Crna Gora je nastavila usklađivati svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom EU-a u području viza.

Srbija

Kad je riječ o **političkim kriterijima**, Srbija je održala predsjedničke izbore u travnju 2017. Međunarodni promatrači zaključili su da su izbori biračima omogućili stvaran izbor kandidata, ali da je nekoliko čimbenika utjecalo na pravednost nadmetanja. Trebalo bi potpuno uvažiti preporuke međunarodnih promatrača, uključujući one povezane s transparentnošću i integritetom izbornog procesa tijekom izborne promidžbe.

Nova vlada na čelu s Anom Brnabić preuzela je dužnost u lipnju 2017. poslije ostavke koju je predsjednik vlade Vučić podnio nakon što je izabran za predsjednika države. To je prvi put da je žena izabrana za predsjednicu vlade. Parlament i dalje ne ostvaruje stvaran nadzor izvršne vlasti. Transparentnost, uključivost i kvalitetu izrade zakona treba dodatno unaprijediti, a međustranački dijalog treba poboljšati. Potrebno je ograničiti primjenu hitnih postupaka. Moraju se izbjegavati aktivnosti koje ograničavaju sposobnost parlamenta da provodi stvarnu kontrolu zakonodavnih prijedloga. Treba potpuno priznati ulogu neovisnih regulatornih tijela. U pojedinim su područjima za usklađivanje sa standardima EU-a potrebne ustavne reforme.

Srbija je umjereno pripremljena u području **reformе javne uprave**. Donošenjem više novih zakona ostvaren je određen napredak u području isporuke usluga. Srbija treba provesti svoje reformske ciljeve, profesionalizirati i depolitizirati svoju državnu upravu, posebno u pogledu viših rukovodećih položaja, te osigurati sustavno usklađivanje i praćenje programa reforme javnog financijskog upravljanja za razdoblje 2016.–2020. Sposobnost Srbije da privuče i zadrži kvalificirano osoblje u upravi koja se bavi pitanjima EU-a bit će ključna.

U **pravosudnom sustavu** Srbije ostvarena je određena razina pripremljenosti. Ostvaren je određen napredak, posebno smanjenjem zaostataka u starim neizvršenim predmetima i uspostavljanjem mjera za usklađivanje sudske prakse. Donesena su poboljšana pravila za ocjenjivanje profesionalnog rada sudaca i tužitelja. Prostor za politički utjecaj na pravosuđe i dalje je zabrinjavajući. Novi nacrt izmjena Ustava u području pravosuđa objavljen je u siječnju 2018. i upućen na javnu raspravu prije slanja Venecijanskoj komisiji radi dobivanja njezina mišljenja.

Srbija je postigla određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv korupcije**. Ostvaren je određeni napredak, posebno u donošenju izmjena zakona o kaznenom postupku u području gospodarskog kriminala, zakona o organizaciji državnih tijela u području borbe protiv korupcije, organiziranog kriminala i terorizma i zakona o zapljeni i oduzimanju imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom. Međutim, došlo je do velikog kašnjenja u donošenju novog zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije. Korupcija u mnogim područjima i dalje postoji te je i dalje ozbiljan problem. Operativni kapacitet mjerodavnih institucija i dalje je nejednak. Tijela kaznenog progona i pravosudna tijela tek trebaju dokazati da mogu istražiti, kazneno goniti i uputiti sudu sve slučajeve korupcije na visokoj razini na nepristran i operativno neovisan način.

Srbija je postigla određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv organiziranog kriminala**. Postignut je određeni napredak u područjima kao što su upravljanje ljudskim resursima u ministarstvu unutarnjih poslova i u policiji. Poboljšani su operativni kapaciteti i u uredu državnog tužitelja za organizirani kriminal i uredu državnog tužitelja za kiberkriminalitet. Doneseni su nova strategija i novi akcijski plan za sprečavanje trgovanja ljudima i borbu protiv njega, imenovan je nacionalni koordinator za borbu protiv trgovanja ljudima i donesen novi zakon o sprečavanju pranja novca i financiranja terorizma. Međutim, Srbija tek treba ostvariti početne rezultate u pogledu djelotvornih financijskih istraga, kao i istraga, kaznenog progona i pravomoćnih presuda u slučajevima pranja novca. Broj osuđujućih presuda za slučajeve organiziranog kriminala i dalje je nizak. Srbija se treba

usredotočiti na provedbu akcijskog plana dogovorenog sa stručnom skupinom za finansijsko djelovanje.

Utvrđen je pravni i institucijski okvir za poštovanje **temeljnih prava**. Treba osigurati njegovu dosljednu provedbu na čitavom području države, uključujući u pogledu zaštite manjina. Iako je Srbija do određene mjere pripremljena, nije došlo do poboljšanja u pogledu **slobode izražavanja**, što je pitanje koje sve više zabrinjava. Potrebni su daljnji ustrajni napor u poboljšanju položaja osoba koje pripadaju najviše diskriminiranim skupinama (Romi, homoseksualne, biseksualne, transrodne i interseksualne osobe, osobe s invaliditetom, osobe s HIV-om/AIDS-om i druge društveno ranjive skupine). Treba donijeti zakon o ravnopravnosti spolova.

Srbija je ostala konstruktivno predana bilateralnim odnosima s drugim zemljama proširenja i susjednim državama članicama EU-a i aktivni sudionik u **regionalnoj suradnji**.

U pogledu **normalizacije odnosa s Kosovom**, Srbija je i dalje uključena u dijalog. Međutim, Srbija treba dodatno nastojati provesti postojeće sporazume te doprinijeti uspostavljanju okruženja povoljnog za potpunu normalizaciju odnosa s Kosovom, koju treba utvrditi pravno obvezujućim sporazumom.

U pogledu **gospodarskih kriterija** Srbija je dobro napredovala i umjereno je pripremljena u razvoju funkcionalnog tržišnog gospodarstva. Otklonjene su neke slabosti u politikama, pogotovo u pogledu proračunskog manjka. Temelji rasta su snažni, a makroekonomska stabilnost je očuvana. Inflacija je obuzdana, a monetarna politika je poticala rast. Uvjeti na tržištu rada dodatno su se poboljšali. Međutim, državni dug, iako je smanjen, i dalje je velik te treba ojačati proračunski okvir i upravljanje njime. Velike strukturne reforme javne uprave, porezne uprave i poduzeća u državnom vlasništvu ostale su nedovršene. Zaposlenost u sivoj ekonomiji, nezaposlenost i gospodarska neaktivnost i dalje su vrlo visoke, posebno među ženama i mladima. Privatni sektor nije dovoljno razvijen te ga ugrožavaju slabosti u području vladavine prava i provedbe načela poštenog tržišnog natjecanja.

Srbija je umjereno pripremljena kad je riječ o kapacitetima za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim čimbenicima unutar Unije. Ostvaren je određeni napredak u povećanju konkurentnosti. Međutim, razina ulagačke aktivnosti niža je od potreba gospodarstva. Unatoč nekim poboljšanjima, trgovačka društva i dalje se suočavaju s brojnim izazovima, uključujući i nepredvidljivo poslovno okruženje, visoku razinu parafiskalnih nameta te teško dostupno i skupo financiranje.

Kad je riječ o **sposobnosti za preuzimanje obveza koje proizlaze iz članstva**, Srbija je nastavila usklađivanje s pravnom stečevinom EU-a u svim područjima. Primjereni finansijski i ljudski potencijali te čvrsti strateški okviri bit će od ključne važnosti u održavanju brzine reformi. Srbija je ostvarila dobru razinu pripremljenosti u područjima kao što su pravo trgovačkih društava, intelektualno vlasništvo, znanost i istraživanje, obrazovanje i kultura te carine. Poboljšala je povezivanje planiranja ulaganja s izvršenjem proračuna, ali tek treba razviti jedinstveni mehanizam za dodjeljivanje prioriteta svim ulaganjima bez obzira na izvor financiranja u skladu s vladinim programom reforme upravljanja javnim financijama. U području javne nabave, statistike, monetarne politike i finansijske kontrole Srbija je ostvarila umjerenu razinu pripremljenosti. Srbija treba postupno uskladiti svoju vanjsku i sigurnosnu politiku sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom Europske unije u razdoblju prije pristupanja. Treba prije svega riješiti probleme u pogledu nepoštovanja SPP-a, osobito s obzirom na zaštitne mjere u pogledu kretanja kapitala, uređivanja državnih potpora, fiskalne diskriminacije uvoznih jakih alkoholnih pića i ograničenja izvoza otpada.

Srbija se nastavila nositi s posljedicama **migracijske i izbjegličke krize**. Trenutačno pregovara s EU-om o sporazumu o statusu za aktivnosti koje u njoj treba provoditi Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu. Srbija je donijela novi zakon o azilu i privremenoj zaštiti te zakone o strancima i o nadzoru državne granice. Treba donijeti strategiju i akcijski plan za razdoblje 2017.–2020. u svrhu sprečavanja nezakonitih migracija. U tom kontekstu Srbija treba uspostaviti čvrst mehanizam za vraćanje nezakonitih migranata, koji je u skladu s pravnom stečevinom EU-a, te postupno uskladiti svoju viznu politiku s viznom politikom EU-a. Treba osigurati bolju koordinaciju među različitim državnim tijelima uključenima u upravljanje migracijama. Srbija je nastavila surađivati sa susjednim zemljama i državama članicama, posebno na tehničkoj razini, te je uložila znatne napore da osigura utočište i humanitarnu pomoć, uglavnom uz potporu EU-a. Srbija treba povećati svoj kapacitet za ispunjavanje posebnih potreba u pogledu prihvata maloljetnika bez pratnje.

Bivša jugoslavenska republika Makedonija

U pogledu **političkih kriterija** ta je zemlja konačno prevladala jednu od najozbiljnijih političkih kriza od 2001. Težak proces oblikovanja vlade došao je do kritične točke 27. travnja 2017. s nasiljem u parlamentu, koje je međunarodna zajednica najoštrije osudila. Od svibnja 2017. nova je vlada, usmjerena na reforme, poduzela korake da riješi pitanje zarobljavanja države postupnim ponovnim uspostavljanjem sustava provjere i ravnoteže, jačanjem demokracije i vladavine prava. Ta zemlja doživljava temeljite promjene na uključiviji način i u otvorenijoj političkoj atmosferi. Općinski izbori u listopadu 2017. potvrdili su podršku građana politikama vladine koalicije usmjerenima na EU. Parlament je nastavio funkcionirati, pri čemu oporbene stranke predsjedaju ključnim odborima. Parlament treba ojačati svoje nadzorne i zakonodavne funkcije, uključujući i ograničavanje raširene upotrebe ubrzanih postupaka.

Iako je međuetnička situacija osjetljiva, situacija je ostala uglavnom mirna. Potrebno je na transparentan i uključiv način preispitati provedbu Okvirnog sporazuma iz Ohrida kojim je završen sukob iz 2001. i osiguran okvir za međuetničke odnose. Vlada je pokazala predanost povećanju povjerenja među zajednicama.

Civilno društvo i dalje ima konstruktivnu ulogu u podupiranju demokratskih procesa te osiguravanju pojačanog sustava provjere i ravnoteže. U drugoj polovini 2017. poboljšalo se okruženje u kojem djeluju organizacije civilnog društva, a vlada je pokazala predanost dijalogu i uključivosti.

Ta je zemlja umjereno pripremljena u odnosu na reformu svoje **javne uprave**. Donošenjem strategije reforme javne uprave i programa reforme upravljanja javnim financijama postignut je dobar napredak. Napravljeni su konkretni koraci u svrhu povećanja transparentnosti i odgovornosti te uključivanja vanjskih dionika u oblikovanje javnih politika. Potrebno je poboljšati kapacitet Ministarstva za informacijsko društvo i upravu da vodi i koordinira reformu javne uprave. I dalje je ključna snažna politička predanost jamčenju profesionalizma javne uprave, posebno u pogledu imenovanja na više rukovodeće položaje, te poštovanja načela transparentnosti, vrednovanja zasluga i jednake zastupljenosti u skladu s duhom i slovom zakona.

Pravosudni sustav te zemlje postigao je određenu razinu pripremljenosti i ostvaren je dobar napredak, posebno u drugom dijelu izvještajnog razdoblja. Nazadovanje u prethodnim godinama preokrenuto je odlučnim koracima poduzetima u posljednjim mjesecima, posebno u pogledu ponovne uspostave neovisnosti pravosuđa. Donesena je nova vjerodostojna strategija reforme pravosuđa kojom se uspostavlja osnova za daljnje reforme u tom području, a ključni

zakonodavni akti izmijenjeni su u skladu s preporukama Venecijanske komisije i „hitnim reformskim prioritetima”. Ured posebnog tužitelja suočava se s manje sudskih prepreka, što mu omogućuje da djelotvornije radi. Ustrajno zalaganje bit će potrebno kako bi se uvažile preostale preporuke i osiguralo funkcioniranje pravosuđa bez neprimjerenih utjecaja.

Kad je riječ o **borbi protiv korupcije**, ta je zemlja je postigla određenu razinu pripremljenosti. Uspostavljen je zakonodavni i institucijski okvir te rezultati i u sprečavanju i u kaznenom progonu, iako i dalje nema mnogo pravomoćnih presuda u istaknutim slučajevima korupcije. Korupcija u mnogim područjima i dalje postoji te je i dalje ozbiljan problem. Pokazalo se da i dalje postoje strukturni i operativni nedostaci u kapacitetu institucija za djelotvornu borbu protiv korupcije. I dalje postoji rizik političkog miješanja.

Kad je riječ o **borbi protiv organiziranog kriminala**, zemlja je ostvarila određenu razinu pripremljenosti. Zakonodavni je okvir uglavnom usklađen s europskim standardima, a nastojanja da se strategije provedu moraju se nastaviti. Ta je zemlja poduzela korake u reformi sustava presretanja komunikacija i u provedbi povezanih „hitnih reformskih prioriteta”. Potrebno je učiniti više u borbi protiv određenih vrsta kaznenih djela kao što su pranje novca i financijski kriminal. Ključna je koordinacija svih relevantnih dionika. Potrebno je poboljšati rezultate istraga, kaznenog progona i osuđujućih presuda u borbi protiv organiziranog kriminala. Broj osuđujućih presuda i dalje je nizak.

Pravni i institucijski okvir za poštovanje **temeljnih prava** uglavnom je uspostavljen, a reformama je poboljšano poštovanje europskih standarda ljudskih prava. Za punu provedbu potrebno je ustrajno zalaganje. Pozitivno je da je ta zemlja ratificirala Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (poznatu i kao Istanbulska konvencija) i započela potrebne pravne reforme za uspostavljanje vanjskog mehanizma nadzora nad tijelima za izvršavanje zakonodavstva te da su izmjene okvira za nediskriminaciju pripremane na uključiv način. Situacija u zatvorima i psihijatrijskim ustanovama mora biti sređena, slučajevi zločina iz mržnje i govora mržnje moraju biti obrađeni, a tijela uključena u zaštitu i promicanje ljudskih prava moraju biti ojačana. Potrebno je više zalaganja u uključivanju **Roma**. Kad je riječ o **slobodi izražavanja**, zemlja je postigla određenu razinu pripremljenosti te je ostvarila dobar napredak, posebno poboljšavanjem medijskog okruženja i smanjivanjem pritiska na novinare. Treba svladati preostale izazove, uključujući reformu javne radiotelevizije.

Kad je riječ o **regionalnoj suradnji**, ta zemlja održava dobre odnose s drugim zemljama proširenja i aktivno sudjeluje u regionalnim inicijativama. Poduzeti su odlučni koraci za poboljšanje dobrosusjedskih odnosa, uključujući stupanje na snagu bilateralnog ugovora s Bugarskom. „Pitanje imena” treba biti hitno riješeno. Razgovori o „pitanju imena” intenzivirali su se pod okriljem Ujedinjenih naroda. U konstruktivnim razgovorima na razinama predsjednika vlade i ministara vanjskih poslova pozitivno je ocijenjen napredak u provedbi mjera za izgradnju povjerenja. Zajednička izjava predsjednika vlade Grčke i bivše jugoslavenske republike Makedonije iz siječnja 2018. o preimenovanju zračne luke u Skopju i autoceste te nastavljanju nekih odgođenih inicijativa EU-a bila je konkretan znak jačanja uzajamnog povjerenja.

Kad je riječ o **gospodarskim kriterijima**, bivša jugoslavenska republika Makedonija postigla je određeni napredak i ostvarila dobru razinu pripremljenosti u razvoju funkcionalnog tržišnog gospodarstva. Unatoč političkom zastoju u prvoj polovini godine, došlo je do zamjetnih poboljšanja, posebno u upravljanju javnim financijama i transparentnosti. I dalje postoje bitne slabosti u gospodarstvu. To uključuje nedostatke u poslovnom okruženju, kao što je slabo poštovanje ugovora i velika siva ekonomija. Strukturni problemi tržišta rada odražavaju se u niskoj stopi aktivnosti i visokim stopama nezaposlenosti. Makroekonomsko

okruženje pogoršalo se u prvoj polovini 2017. jer je dugotrajna politička kriza nepovoljno utjecala na ulaganja. Fiskalna politika usmjerena je na kratkoročne mjere te joj nedostaje plan trajne konsolidacije.

Gospodarstvo je postiglo određeni napredak i umjereno je pripremljeno kada je riječ o kapacitetima za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim čimbenicima unutar EU-a. Postignut je dodatan napredak prema diversifikaciji izvoza i povećanju dodane vrijednosti u proizvodnom sektoru. Trgovinski i ulagački odnosi s EU-om nastavili su se pojačavati. Gospodarstvo je i dalje pogođeno slabostima u obrazovnim kurikulumima, niskim stopama inovacija i bitnim nedostacima u ulaganjima, posebno u javnu infrastrukturu.

Kad je riječ o sposobnosti za **preuzimanje obveza koje proizlaze iz članstva**, zemlja je umjereno pripremljena u većini područja, uključujući područja tržišnog natjecanja, prometa i energetike. Ta zemlja pokazuje dobru razinu pripremljenosti u područjima kao što su pravo trgovačkih društava, carinska unija, transeuropske mreže te znanost i istraživanje. Potrebno je dodatno zalaganje u svim područjima, posebno u onih nekoliko područja u kojima se zemlja nalazi u ranim fazama pripremljenosti, kao što je sloboda kretanja radnika. Potrebna je jača usmjerenost na izgradnju administrativnog kapaciteta i djelotvornu provedbu. Ta je zemlja nastavila poboljšavati svoju usklađenost s izjavama EU-a i odlukama Vijeća u području zajedničke vanjske i sigurnosne politike.

Bivša jugoslavenska republika Makedonija nastavila se nositi s učincima **migracijske i izbjegličke krize**. Trenutačno pregovara s EU-om o sporazumu o statusu za aktivnosti koje u njoj treba provoditi Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu. Bivša jugoslavenska republika Makedonija nastojala je poboljšati svoj pravni okvir. Nastavlja se rad na izmjenama zakona o strancima. Ona nastavlja provoditi rezoluciju o migracijskoj politici i poboljšavati sustav azila i upravljanja migracijama. I dalje su potrebni sustavna registracija migranata i profiliranje pri kojem se uzima u obzir potreba za zaštitom, kako bi se osiguralo da se potrebe pojedinaca ispune. U tom kontekstu bivša jugoslavenska republika Makedonija treba uspostaviti mehanizam za vraćanje nezakonitih migranata koji je u skladu s pravnom stečevinom EU-a te postupno uskladiti svoju viznu politiku s viznom politikom EU-a. Zemlja je nastavila surađivati sa susjednim zemljama i državama članicama, posebno na tehničkoj razini, te je uložila znatne napore da osigura utočište i humanitarnu pomoć, uglavnom uz potporu EU-a.

Albanija

Kad je riječ o **političkim kriterijima**, u političkim strukturama i dalje postoji jaka polarizacija. Na parlamentarne aktivnosti utjecao je dugotrajni bojkot oporbe u prvom dijelu 2017., zbog kojeg su odgođena i imenovanja institucija za provjeru u pravosuđu. Sporazum između najveće vladajuće stranke i oporbe u svibnju omogućio je nastavak parlamentarnih aktivnosti i pokrenuo neke promjene pravnog okvira za izbore. To je imalo povoljan učinak na urednu organizaciju općih izbora u lipnju, iako je određeni broj preporuka Ureda za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za europsku sigurnost i suradnju ostao neispunjen. Postignut je određeni napredak u poboljšanju funkcioniranja nacionalnog vijeća za civilno društvo. Potrebno je dodatno zalaganje za bolje uključivanje organizacija civilnog društva u sveukupni uključiv politički dijalog.

Albanija je umjereno pripremljena kad je riječ o reformi **javne uprave**. Nastavila su se nastojanja, koja su dovela do određenog napretka u učinkovitosti i transparentnosti isporuke javnih usluga, osposobljavanja državnih službenika, transparentnosti postupaka zapošljavanja i općeg ojačavanja postupaka utemeljenih na zaslugama u javnoj službi. Trebalo bi nastaviti s

učvršćivanjem tih postignuća kako bi se osigurala učinkovitija, depolitizirana i profesionalna javna uprava.

U **pravosudnom sustavu** Albanije ostvarena je određena razina pripremljenosti. Nastavljena je provedba sveobuhvatne i temeljite pravosudne reforme, koja je dovela do dobrog općeg napretka. Počelo je ponovno ocjenjivanje svih sudaca i tužitelja (postupak provjere) te su postignuti prvi opipljivi rezultati. Taj postupak ima podršku svih stranaka, provodi ga neovisno tijelo, podliježe međunarodnom praćenju, a njegovu usklađenost s Europskom konvencijom o ljudskim pravima potvrdila je Venecijanska komisija. Pod okriljem Europske komisije upućena je međunarodna promatračka operacija kako bi nadzirala taj postupak tijekom cijele njegove provedbe. Pomoćne institucije koje podupiru postupak dovršile su svoja prva izvješća o ocjenama uspješnosti, provjerama podobnosti za dužnost i imovinskim karticama.

Albanija je održala određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv korupcije**. Ostvaren je dobar napredak, posebice donošenjem izmjena zakona o kaznenom postupku. Uspostavlja se lanac tijela za borbu protiv korupcije, uključujući i ured posebnog tužitelja. Broj pravomoćnih presuda protiv nižih i srednjih dužnosnika povećao se u odnosu na prošlo izvještajno razdoblje. Osuđujuće presude protiv viših dužnosnika odnosile su se uglavnom na pravosuđe (suce i tužitelje), međutim stopa pravomoćnih presuda protiv viših dužnosnika i dalje je ukupno vrlo niska. Korupcija u mnogim područjima i dalje postoji te je i dalje ozbiljan problem.

Albanija je postigla određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv organiziranog kriminala**. Postignut je određeni ukupni napredak u izvještajnom razdoblju, posebno u borbi protiv uzgajanja kanabisa. Albanija se treba osloniti na operativne rezultate u tom području, uključujući oduzimanje imovine koja pripada kriminalnim skupinama i nastojanje da se unište sve postojeće zalihe kanabisa. Izmjenama zakona o borbi protiv mafije i zakona o kaznenom postupku stvoreni su uvjeti za povećanu učinkovitost kaznenih istraga. Albanija je uspješno sudjelovala u međunarodnoj policijskoj suradnji, koja se posebno pojačala s državama članicama EU-a. Na domaćoj razini i dalje treba poboljšati djelotvornu suradnju policije i tužiteljstva. Kad je riječ o rezultatima, nije ostvaren veliki napredak u razbijanju zločinačkih organizacija. Broj osuđujućih presuda u slučajevima organiziranog kriminala i dalje je nizak te je zabilježen samo neznatan rast. Potrebno je više zalaganja u rješavanju problema **pranja novca**, imovine stečene kaznenim djelima i nezakonito stečene imovine.

Albanija je ratificirala većinu međunarodnih konvencija o **ljudskim pravima** te je razvila svoj pravni okvir u skladu s europskim standardima. I dalje je potrebno ojačati provedbu i praćenje mehanizama za zaštitu ljudskih prava. Kad je riječ o **slobodi izražavanja**, Albanija je ostvarila određenu razinu pripremljenosti te je umjereno pripremljena. Ostvaren je određeni napredak u jačanju neovisnosti regulatornih tijela i javne radiotelevizije, ali treba ojačati transparentnost državnog oglašavanja u medijima. Potrebno je još ostvariti napredak u području imovinskih prava ažuriranjem važećeg zakonodavstva i jačanjem koordinacije institucija. Institucijski mehanizmi zaštite prava djeteta te borbe protiv rodno uvjetovanog nasilja i dalje su slabi. Poduzeti su važni koraci u poboljšanju pravnog okvira za poštovanje i zaštitu manjina, ali treba izraditi relevantno sekundarno zakonodavstvo. Treba poboljšati životne uvjete Roma i Egipćana.

Albanija je nastavila aktivno sudjelovati u **regionalnoj suradnji** i održavati dobrosusjedske odnose. Poduzeti su bitni koraci u rješavanju bilateralnih pitanja s Grčkom.

Kad je riječ o **gospodarskim kriterijima**, Albanija je dobro napredovala i umjereno je pripremljena u razvoju funkcionalnog tržišnog gospodarstva. Smanjen je udio duga u BDP-u i deficit tekućeg računa. Dodatno je povećan gospodarski rast, a nezaposlenost je smanjena, ali

je i dalje visoka. Smanjen je udio loših kredita u bankovnom sektoru, ali bankovno kreditiranje poduzeća i dalje je slabo. Napredovale su reforme ključne za poboljšanje poslovnog okruženja, ali potrebni su dodatni naponi, posebno u smanjenju sive ekonomije. Provedba sveobuhvatne reforme pravosuđa napreduje, ali još nije potpuno provedena. Na snagu je stupio novi stečajni zakon, koji bi trebao ojačati okvir za nesolventnost. Međutim, propisi koji se odnose na poslovanje ostali su složeni, a nedostaci u vladavini prava i dalje koče poduzeća i odvrćaju ulaganja.

Albanija je postigla određeni napredak i donekle je pripremljena kad je riječ o kapacitetima za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim čimbenicima unutar EU-a. Točnije, postignut je napredak u energetske i prometnoj infrastrukturi i digitalizaciji, ali ostali su nedostaci koji koče konkurentnost i trgovinu Albanije. Treba poboljšati kvalitetu obrazovanja na svim razinama, prije svega kako bi ljudi stekli vještine koje su potrebne na tržištu rada. Vanjska trgovina i dalje je ispod mogućnosti i sektorski je koncentrirana. Kapacitet Albanije za istraživanje, razvoj i inovacije i dalje je nizak.

Albanija je nastavila usklađivati svoje zakonodavstvo sa zahtjevima EU-a u nizu područja, jačajući svoju **sposobnost da preuzme obveze koje proizlaze iz članstva**. U mnogim je područjima ta zemlja umjereno pripremljena, primjerice u području financijskog nadzora, ili je ostvarila određenu razinu pripremljenosti, uključujući u području javne nabave i statistike. Albanija treba nastaviti s koracima za ukupnu pripremu donošenja i provedbe pravne stečevine EU-a. Treba nastaviti rad na razvoju prometne i energetske mreže, ujedno i s ciljem poboljšanja povezanosti diljem regije. Potrebno je učvrstiti administrativni kapacitet i profesionalne standarde tijela zaduženih za provedbu pravne stečevine te zaštititi neovisnost regulatornih tijela. Ključno je jačanje transparentnosti i odgovornosti, a posebice osiguravanje djelotvornog, učinkovitog i transparentnog funkcioniranja sustava javne nabave te upravljanja javnim financijama. Albanija se nastavila potpuno usklađivati sa stajalištima i izjavama EU-a u području zajedničke vanjske i sigurnosne politike.

Broj neutemeljenih zahtjeva za azil koje su podnijeli albanski državljani u državama članicama EU-a i zemljama pridruženima Schengenu i dalje je velik. Albanija je pokazala predanost i donijela određeni broj mjera, uključujući ojačanu bilateralnu suradnju s relevantnim državama članicama EU-a. Te su mjere donijele pozitivne rezultate. Kako bi se djelotvorno otklonila ta pojava, Albanija treba i dalje odlučno djelovati, uključujući i u okviru mehanizma za praćenje koji će se primjenjivati nakon liberalizacije viznog režima. Albanija treba uspostaviti mehanizam za vraćanje nezakonitih migranata koji je u skladu s pravnom stečevinom EU-a te postupno uskladiti svoju viznu politiku s viznom politikom EU-a.

Bosna i Hercegovina

Kad je riječ o **političkim kriterijima**, i dalje treba hitno izmijeniti izborni okvir kako bi se osigurala pravilna organizacija izbora u listopadu 2018. i uredna provedba rezultata. Politički čelnici trebaju preuzeti svoju odgovornost u tom pogledu i pronaći rješenje za Dom naroda Federacije. Odluka Ustavnog suda iz 2010. u pogledu poštovanja osnovnih demokratskih prava građana Mostara da glasuju na lokalnim izborima i dalje nije provedena. Napetosti među strankama vladajuće koalicije i blokada stranaka oporbe u parlamentima na državnoj i entitetskoj razini negativno su utjecali na donošenje zakonodavstva na temelju programa reformi, uključujući donošenje zakona o trošarinama, što je dovelo do usporavanja reformskog procesa. Program reformi stvarno je proveden u područjima gdje je postojala koordinirana suradnja državne i entitetske razine. Ustav Bosne i Hercegovine i dalje krši Europsku konvenciju o ljudskim pravima s obzirom na presudu u slučaju *Sejdić – Finci* i povezanim slučajevima.

Na funkcioniranje Predsjedništva Bosne i Hercegovina utjecalo je izražavanje različitih stajališta njegovih pojedinih članova o više pitanja iz njegove nadležnosti za vanjsku politiku. Vijeće ministara donijelo je dodatne strategije za cijelu zemlju u područjima kao što su okoliš i ruralni razvoj. Međutim, osim nekoliko reformi i uz istaknutu iznimku trošarinskog zakonodavstva, postizanje rezultata više reformi kasnilo je zbog izostanka dogovora među članovima vladajuće koalicije. Tek treba donijeti strategije za cijelu zemlju u područjima kao što su energetika, zapošljavanje i upravljanje javnim financijama. Mehanizam za koordinaciju u pitanjima EU-a počeo je funkcionirati u lipnju 2017. u pripremi odgovora te zemlje na upitnik povezan s mišljenjem Komisije. Nacionalni program za usklađivanje zakonodavstva zemlje s pravnom stečevinom EU-a tek treba donijeti.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi reforme **javne uprave**, a u protekloj godini nije ostvaren nikakav napredak. Strategija reforme javne uprave za cijelu zemlju izrađuje se i tek je treba donijeti. Dodatna rascjepkanost državne službe u Federaciji i na kantonalnoj razini povećala je rizik politizacije. Bosna i Hercegovina postigla je određenu razinu pripremljenosti u području **pravosudnog sustava**. Postignut je određeni napredak u pogledu pravosuđa, međutim reforme općenito sporo napreduju. Svaka bi revizija zakona o kaznenom postupku trebala biti u skladu s međunarodnim standardima i ne bi smjela narušiti sposobnost institucija da se bore protiv teškog organiziranog kriminala, korupcije ili drugih izazova u području vladavine prava. Postignuta je i određena razina pripremljenosti u području **borbe protiv korupcije**. Međutim, korupcija je prisutna u brojnim područjima te i dalje zabrinjava. Bosna i Hercegovina postigla je određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv organiziranog kriminala**. Ostvaren je određeni napredak, posebno donošenjem nove strategije za borbu protiv organiziranog kriminala i ostvarivanjem akcijskog plana za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma te zbog toga Bosna i Hercegovina više neće biti pod nadzorom stručne skupine za financijsko djelovanje. Međutim, potrebni su bitni koraci u pogledu financijskih istraga i poboljšavanja kapaciteta za borbu protiv terorizma kao i za poboljšavanje suradnje sa susjednim državama u pitanjima upravljanja državnom granicom.

Ostvaren je određeni napredak u pitanjima **ljudskih prava** i manjina. Međutim, strateške, pravne, institucijske i političke okvire za poštovanje ljudskih prava treba znatno poboljšati. To uključuje **slobodu izražavanja** jer su se nastavili politički pritisci i zastrašivanje novinara, uključujući fizičke i verbalne napade. Izostanak djelotvorne provedbe zakonodavstva o sprečavanju i zaštiti od **rodno uvjetovanog nasilja**, posebice nasilja u obitelji, i dalje zabrinjava. Potreban je sveobuhvatniji i integriraniji pristup **romskom** stanovništvu kako bi se poticala njihova uključenost u društvo.

Usklađivanje Bosne i Hercegovine s EU-ovom zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom tek treba poboljšati.

Kad je riječ o **gospodarskom razvoju i konkurentnosti**, Bosna i Hercegovina postigla je određeni napredak, ali je još u ranim fazama uspostavljanja funkcionalnog tržišnog gospodarstva. Postignuta su određena poboljšanja u poslovnom okruženju, a financijski je sektor ojačan. Preostaju ključni problemi slabe vladavine prava, i dalje lošeg poslovnog okruženja, rascjepkane i neučinkovite javne uprave i velike neravnoteže na tržištu rada, povezane s lošim obrazovnim sustavom, slabim kapacitetom institucija i nepoticašnjim okruženjem za ulaganja. Usto je i dalje raširena siva ekonomija.

Bosna i Hercegovina je postigla određeni napredak i ostaje u ranoj fazi izgradnje kapaciteta za suočavanje s pritiskom konkurencije i djelovanjem tržišnih snaga na tržištu Unije. Opća razina obrazovanja i potrošnje na istraživanje i razvoj i dalje je niska. Kvaliteta fizičkog kapitala pogođena je nedovoljnim ulaganjem. Energetska i prometna infrastruktura

nedovoljno je razvijena. Strukturna je prilagodba spora, iako je došlo do određene diversifikacije u strukturi njezine regionalne trgovine.

Kapacitet za upravljanje **migracijama**, posebno u odnosu na ranjive skupine, tek treba poboljšati. Bosna i Hercegovina treba uspostaviti mehanizam za vraćanje nezakonitih migranata.

Kosovo

Kad je riječ o **političkim kriterijima**, Kosovo je održalo prijevremene izbore u lipnju 2017. Nova skupština i nova vlada stupile su na dužnost u rujnu. Međutim, nova vladajuća koalicija dosad je postigla samo ograničeni uspjeh u provedbi reformi povezanih s EU-om i stvaranju konsenzusa o ključnim strateškim pitanjima za Kosovo. Nastavak političke rascjepkanosti i polarizacije nepovoljno je utjecao na ulogu skupštine i djelotvornost vlade. Opstrukcijsko ponašanje određenih zastupnika, uključujući upotrebu suzavca, otežavalo je rad skupštine. Ratifikacija sporazuma o granici odnosno razgraničenju s Crnom Gorom u ožujku 2018. bio je važan iskorak.

Parlamentarni i općinski izbori održani 2017. bili su uglavnom kompetitivni i dobro organizirani u većini mjesta u Kosovu. Međutim, zabrinjavaju pojave zastrašivanja u brojnim zajednicama kosovskih Srba, posebno usmjerene na kandidate koji nisu pripadali Srpskoj listi.

Kontekst na sjeveru Kosova posebno je složen. Nastavlja se istraga ubojstva Olivera Ivanovića, političara iz redova kosovskih Srba, počinjenog u siječnju 2018.

Pokušaji članova Skupštine Kosova u prosincu 2017. da ukinu zakon o posebnim sudskim vijećima i posebnom uredu tužitelja izazvali su veliku zabrinutost. Potpuno poštovanje međunarodnih obveza Kosova u pogledu posebnih sudskih vijeća i posebnog ureda tužitelja i dokazivanja potpune i nedvosmislene predanosti tim institucijama bit će ključno.

Ostvarena je određena razina pripremljenosti u području **reforme javne uprave**. Određen je napredak posebno ostvaren revizijom agencija i (polu)neovisnih tijela. I dalje zabrinjava nastavak politizacije javne uprave, koja nepovoljno utječe na učinkovitost i profesionalnu neovisnost javne uprave.

Pravosudni sustav Kosova nalazi se u ranoj fazi. Postignut je određeni napredak u pogledu provedbe paketa zakona o pravosuđu iz 2015. Integracija tužitelja i sudaca iz redova kosovskih Srba i njihova potpornog osoblja iz cijelog Kosova u pravosudni sustav Kosova veliko je dostignuće iz 2017. Pravosuđe je i dalje osjetljivo na neprimjeren politički utjecaj, a za izgradnju kapaciteta institucija vladavine prava potrebni su ustrajni naponi. Pravosudni postupci i dalje su spori i neučinkoviti.

Kosovo se nalazi u ranoj fazi, odnosno ostvarilo je određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv korupcije**. Kosovo je postiglo određen napredak u pogledu rezultata istraga i kaznenog progona istaknutih slučajeva korupcije i organiziranog kriminala, uključujući pravomoćne presude. Postignut je napredak i u privremenom oduzimanju imovine, iako je razina konačnog oduzimanja i dalje niska. Korupcija je prisutna u brojnim područjima te i dalje zabrinjava. Potrebni su usklađeni koraci za borbu protiv tog problema na sveobuhvatan i strateški način.

Kosovo se nalazi u ranoj fazi **borbe protiv organiziranog kriminala**. Ostvaren je određeni napredak u postizanju rezultata u istaknutim slučajevima korupcije i organiziranog kriminala. Iako je bilo više privremenog oduzimanja imovine, i dalje je mali broj pravomoćnih presuda, financijskih istraga i konačnog oduzimanja imovine. Tijela kaznenog progona imaju teškoće u

djelotvornoj borbi protiv organiziranog kriminala na sjeveru Kosova. Postignut je određeni napredak u borbi protiv terorizma, uključujući mjere za suzbijanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije i sprečavanje uključivanja građana u sukobe u inozemstvu. Kosovska tijela trebaju biti učinkovitija u borbi protiv pranja novca, a mjerodavni zakon treba uskladiti s pravnom stečevinom EU-a i međunarodnim standardima.

Pravni okvir uglavnom jamči zaštitu **ljudskih i temeljnih prava** usklađenu s europskim standardima. Međutim, potrebno je dodatno zalaganje u provedbi. Provedba strategija i zakonodavstva u području ljudskih prava često je narušena nedovoljnim financijskim i drugim resursima, posebno na lokalnoj razini, nedovoljnom političkom usmjerenišću i nedostatkom koordinacije. Treba učiniti više u djelotvornoj zaštiti prava pripadnika manjina, uključujući Rome i Aškalije te raseljene osobe, osiguravanju ravnopravnosti spolova u praksi, uspostavljanju integritetnog sustava za zaštitu djece i zalaganju za zaštitu kulturne baštine. Kosovo je ostvarilo određenu razinu pripremljenosti u području **slobode izražavanja**, koja je zaštićena ustavom. Kosovo ima pluralistički i živahan medijski prostor. Međutim, nastavili su se napadi i prijetnje usmjereni na novinare. Skupština je pokazala ograničenu volju za pronalaženje rješenja za održivo financiranje javne radiotelevizije, čime ju je učinila osjetljivom na politički pritisak.

U pogledu **gospodarskih kriterija** Kosovo je dobro napredovalo i u ranoj je fazi razvoja funkcionalnog tržišnog gospodarstva. Poboljšano je poslovno okruženje, a vlada se pridržavala fiskalnih propisa o proračunskom manjku, međutim, naknade za ratne veterane i dalje su problem za javne financije. Siva je ekonomija i dalje raširena. Povećanje stope sudjelovanja na tržištu rada nije popraćeno povećanjem zaposlenosti pa se stopa nezaposlenosti dodatno povećala. Posebno su pogođeni žene te mladi i nekvalificirani radnici. Unatoč snažnom rastu izvoza, visoki trgovinski deficit odraz je slabe proizvodne baze.

Kosovo je postiglo određeni napredak i u ranoj je fazi kad je riječ o kapacitetima za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim čimbenicima unutar EU-a. Nije postignut nikakav napredak u poboljšanju kvalitete obrazovanja i rješavanju problema neusklađenosti vještina i potreba na tržištu rada. Kosovo je postiglo određeni napredak u poboljšanju cestovne infrastrukture, ali ostaju veliki nedostaci u sektorima željeznice i energetike. Strukturne su promjene u gospodarstvu spore jer ono i dalje ovisi o sektoru trgovine na malo. Integracija s EU-om otežana je sporom provedbom SPP-a.

Kosovo i dalje nastoji održati dobre i konstruktivne **bilateralne odnose** s drugim zemljama proširenja. Kosovo je predstavljeno u većini regionalnih organizacija koje su u području primjene sporazuma o regionalnom predstavljanju i suradnji koje je Priština postigla s Beogradom 2012.

U pogledu **normalizacije odnosa sa Srbijom** Kosovo je i dalje aktivno uključeno u dijalog. Međutim, Kosovo treba dodatno nastojati provesti postojeće sporazume te doprinijeti uspostavljanju okruženja povoljnog za potpunu normalizaciju odnosa sa Srbijom, koju treba utvrditi pravno obvezujućim sporazumom.

Kosovo se nalazi u ranoj fazi usklađivanja svojeg zakonodavstva s **europskim standardima**. Zakonodavno usklađivanje nastavljeno je u nekim područjima, no provedba je slaba. Postignut je određeni napredak u području slobodnog kretanja roba i usluga, javne nabave i tržišnog natjecanja te u poboljšanju poslovnog okruženja. U području oporezivanja i carine postignut je određeni napredak u ubiranju prihoda i pojednostavnjivanju administrativnih postupaka, ali Kosovo treba pojačati borbu protiv sive ekonomije i utaje poreza. Energetski sektor i dalje se suočava s ozbiljnim izazovima. Nije postignut nikakav napredak u rješavanju pitanja okoliša. Sveukupno, Kosovo treba poboljšati svoj administrativni kapacitet i koordinaciju, u svim sektorima, kako bi osiguralo djelotvornu provedbu pravne stečevine.

Vlasti su postigle napredak u upravljanju zakonitim i nezakonitim **migracijama**. Ta nastojanja treba nastaviti i unapređivati. Kosovo treba uspostaviti mehanizam za vraćanje nezakonitih migranata.

Prilog 2. – Ključni statistički podaci

STATISTIČKI PODACI (na datum
15.2.2018.)

Demografija	Napomena	Crna Gora		bivša jugoslavenska republika Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo *		EU-28	
		2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.
Ukupno stanovništvo (u tisućama)		622,1	622,2	2 069,2	2 071,3	2 892,3e	2 886,0	7 114,4	7 076,4	77 696	78 741	3 825,3	3 516,0p	1 804,9	1 771,6	508 504p	510 279bp
Udio dobne skupine od 15 do 64 u ukupnom stanovništvu (%)		67,8	67,6	70,5	70,3	69,1e	69,5	67,1	66,6	67,8	67,8	:	:	:	65,6p	65,5ep	65,3bep
Gruba stopa prirodne promjene stanovništva (na 1 000 stanovnika)		1,7	1,8	1,3	1,2	3,6e	:	-5,4	-5,1	11,8	11,2	:	-1,8p	9,2p	:	-0,2ep	0,0bep
Očekivani životni vijek na dan rođenja, muškarci (u godinama)		74,4	:	73,5	:	76,2e	:	72,8	:	75,4	:	:	:	:	:	77,9ep	:
Očekivani životni vijek na dan rođenja, žene (u godinama)		78,6	:	77,4	:	79,7e	:	77,9	:	81,0	:	:	:	:	:	83,3ep	:

Tržište rada	Napomena	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.
Stopa sudjelovanja na tržištu rada za osobe u dobi od 20 do 64: udio ekonomski aktivnog stanovništva u dobi od 20 do 64 (%)	1.	68,5	69,1	70,2	69,6	71,3e	73,3e	68,1	70,0	59,9	60,9	59,2	58,8	42,8	44,0	77,1	77,5
Stopa sudjelovanja na tržištu rada za osobe u dobi od 20 do 64: udio muškog ekonomski aktivnog stanovništva u dobi od 20 do 64 (%)	1.	74,9	76,7	83,8	83,8	81,8e	82,5e	76,7	78,0	82,7	83,3	71,9	72,0	65,1	66,8	83,4	83,7

Stopa sudjelovanja na tržištu rada za osobe u dobi od 20 do 64: udio ženskog ekonomski aktivnog stanovništva u dobi od 20 do 64 (%)	1.	62,1	61,6	56,2	54,9	61,1e	64,2e	59,5	62,0	37,3	38,5	46,3	45,3	20,4	20,9	70,8	71,4
Stope zaposlenosti, u dobnoj skupini od 20 do 64 (% stanovništva)																	
Ukupno		56,7	57,1	51,9	53,3	59,3e	62,1e	56,0	59,1	53,9	54,3	43,2	44,2	29,1	32,3	70,0	71,0
Muškarci		61,9	51,3	61,5	63,7	68,1e	69,4e	63,7	66,3	75,3	75,5	53,9	56,4	44,9	49,9	75,8	76,8
Žene		51,5	63,0	42,1	42,5	50,7e	55,0e	48,3	51,9	32,6	33,2	32,4	32,0	13,2	14,6	64,2	65,3
Osobe u dobi od 15 do 24 koje nisu zaposlene, ne školuju se niti stručno osposobljavaju, % stanovništva u dobnoj skupini		19,1	18,4	:	:	29,6	26,9e	19,9	17,7	24,0	24,0	27,7	26,4	31,4	30,1	12,0	11,6
Osobe u dobi od 15 do 29 koje nisu zaposlene, ne školuju se niti stručno osposobljavaju, % stanovništva u dobnoj skupini		23,4	22,3	:	:	32,8	30,0e	24,5	22,3	28,0	27,8	32,8	31,4	39,2	37,3	14,8	14,2
Zaposlenost po glavnim sektorima																	
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		7,7	7,7	17,9	16,6	41,3e	40,2e	19,4	18,6	20,6	19,5	17,9	18,0	2,3	4,2	4,5	4,3
Industrija (%)		10,8	9,8	23,4	23,1	11,6e	12,8e	19,9	20,2	20,0	19,5	22,0	22,7	18,7	18,0	17,3	17,3
Građevinarstvo (%)		6,6	7,7	7,1	7,2	6,9e	6,5e	4,5	4,3	7,2	7,3	7,5	8,6	9,5	11,5	6,8	6,7
Usluge (%)		74,8	74,8	51,6	53,1	40,2	40,5	56,1	57,0	52,2	53,7	52,6	50,8	69,5	66,3	71,4	71,6
Zaposleni u javnom sektoru kao udio u ukupnom broju zaposlenih, osobe u dobi od 20 do 64 (%)	2.	32,4	31,2	:	:	16,7e	15,6e	29,7	28,3	13,5	13,8	31,2	29,0	32,6	30,8	:	:
Zaposleni u privatnom sektoru kao udio u ukupnom broju zaposlenih, osobe u dobi od 20 do 64 (%)	2.	46,6	47,0	:	:	83,3e	84,4e	70,3	71,7	86,5	86,2	63,2	65,9	67,4	69,2	:	:
Stope nezaposlenosti (% radne snage)																	
Ukupno	1.	17,5	17,8	26,1	23,7	17,1e	15,2e	17,8	15,4	10,3	10,9	27,9	25,5	32,9	27,5	9,4	8,6
Muškarci	1.	17,7	18,3	26,7	24,4	17,1e	15,9e	16,9	14,8	9,3	9,6	25,9	22,6	31,8	26,2	9,3	8,4
Žene	1.	17,3	17,1	25,1	22,7	17,1e	14,4e	18,8	16,2	12,6	13,6	30,9	30,2	36,6	31,7	9,5	8,8
Mladi u dobi od 15 do 24	1.	37,6	35,9	47,3	48,2	39,8e	36,5e	43,2	34,9	18,4	19,5	62,3	54,3	57,7	52,4	20,3	18,7

Dugoročno (> 12 mjeseci)	1.	13,6	13,4	21,3	19,2	11,3e	10,1e	11,4	10,0	2,2	2,2	22,8	21,7	23,8	18,0	4,5	4,0
Prosječne nominalne mjesečne plaće (u EUR)	3.	480	499	356	363	386	397	506	516	604	:	424	429	:	:	:	:

Obrazovanje	Napo men a	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.
		Osobe koje rano napuštaju obrazovanje i osposobljavanje: postotak stanovništva u dobi od 18 do 24 s najviše nižim sekundarnim obrazovanjem koje nisu nastavile školovanje ili stručno osposobljavanje (%)		5,7	5,5	11,3p	9,9	21,3e	19,6e	7,4	7,0	36,7	34,3	5,2	4,9	14,5	12,7
Javni izdaci za obrazovanje kao udio u BDP-u (%)		:	:	:	:	3,1p	3,1p	4,0	3,9	4,3	4,6	:	:	4,5	4,7p	:	:
Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s najviše nižim sekundarnim obrazovanjem, ukupno		6,6	6,8	:	:	:	:	8,6	7,8	46,5	43,9	6,2u	5,8u	:	14,6	17,2	16,8
Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s najviše nižim sekundarnim obrazovanjem, muškarci		6,9	5,8	:	:	:	:	9,3	8,6	46,2	44,2	5,6u	5,5u	:	12,5	19,4	19,1
Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s najviše nižim sekundarnim obrazovanjem, žene		6,3	7,9	:	:	:	:	7,9	7,0	46,8	43,7	6,9u	6,3u	:	17,0	14,9	14,4
Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s višim sekundarnim ili postsekundarnim netercijarnim obrazovanjem, ukupno		80,6	82,2	:	:	:	:	83,2	84,9	34,9	35,7	86,3	86,6	:	70,5	65,2	65,3
Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s višim sekundarnim ili postsekundarnim netercijarnim obrazovanjem, muškarci		85,3	86,9	:	:	:	:	84,5	86,3	37,8	38,3	88,6	89,0	:	74,5	65,9	66,1

Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s višim sekundarnim ili postsekundarnim netercijarnim obrazovanjem, žene		75,7	77,2	:	:	:	:	81,7	83,3	32,2	33,3	83,5	83,7	:	66,0	64,5	64,5
Postotak stanovništva u dobi od 30 do 34 s tercijarnim obrazovanjem, ukupno		31,0	33,9	28,6	29,1	22,1e	20,9e	28,9	29,9	23,5	26,5	17,2	23,1	17,2	19,1	38,6	39,0
Postotak stanovništva u dobi od 30 do 34 s tercijarnim obrazovanjem, muškarci		29,9	31,8	23,1	24,5	19,6e	18,0e	24,2	24,7	25,0	28,3	13,4u	16,6u	19,5	18,9	33,9	34,3
Postotak stanovništva u dobi od 30 do 34 s tercijarnim obrazovanjem, žene		32,2	35,9	34,5	33,8	24,7e	23,9e	33,7	35,3	22,1	24,6	21,3	29,4	14,7	19,4	43,3	43,8

Nacionalni računi		Napomena	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.
Bruto domaći proizvod																		
U tekućim cijenama (u milijardama EUR)			3,7	4,0	9,1	9,7p	10,2p	10,7p	33,5	34,6	773,0	780,2	14,6	15,3	5,8	6,0p	14 797,4	14 907,9
Po stanovniku (u EUR)			5 827	6 355	4 382	4 691	3 547	3 728	4 720	4 904	9 949	9 909	4 312	4 494	3 278	3 304	29 033	29 148
Prema standardima kupovne moći (PPS) po stanovniku			12 200	13 000	10 500	10 900	8 500	8 500	10 500	10 700	18 900	18 800	9 100	9 300	:	:	29 000	29 100
Prema standardima kupovne moći (PPS) po stanovniku, u odnosu na prosjek EU-a (EU-28 = 100)			42	45	36	37	29	29	36	37	65	64	31	32	:	:	-	-
Realna (u obujmu) godišnja stopa promjene u usporedbi s prethodnom godinom (%)			3,4	2,9	3,9	2,9p	2,2p	3,4p	0,8	2,8	6,1	3,2	3,1	3,3	4,1	3,4p	2,3	2,0
Bruto dodana vrijednost po glavnim sektorima																		
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)			9,7	9,0	11,1	10,5p	22,9p	22,9p	8,2	7,9	7,8	7,0	7,3	:	12,6	13,4p	1,5	1,5
Industrija (%)			12,8	12,3	19,3	19,9p	13,9p	13,2p	25,9	25,9	22,4	22,3	21,9	:	20,8	21,1p	19,4	19,4
Građevinarstvo (%)			4,5	6,8	8,1	8,6p	10,2p	10,5p	5,5	5,4	9,3	9,7	4,6	:	8,4	8,2p	5,3	5,3
Usluge (%)			73,0	71,9	61,5	61,0p	53,0p	53,4p	60,4	60,8	60,5	61,0	66,2	:	58,2	57,3p	73,8	73,8

Platne bilance		Napomena	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.

	a																
Neto (priljev – odljev) izravna strana ulaganja (FDI) (u milijunima eura)		619,3	371,6	202,8	316,9	818,4	936,5	1 803,8	1 899,2	:	:	248,9	240,5	271,8	177,2	-129 867	-116 465
Neto (priljev – odljev) izravna strana ulaganja (FDI) (% BDP-a)		16,9	9,4	2,2	3,3p	8,0p	8,7p	5,4	5,5	:	:	1,7	1,6	4,7	3,0p	-0,9	-0,8
Neto (priljev – odljev) izravna strana ulaganja (FDI) u odnosu na EU-28 (u milijunima eura)		403,0	-32,5	-20,7	199,1	:	:	1 480,4	1 304,4	:	:	160,5	190,9	11,2	15,6	-	-
Neto (priljev – odljev) izravna strana ulaganja (FDI) u odnosu na EU-28 (% BDP-a)		11,0	-0,8	-0,2	2,0p	:	:	4,4	3,8	:	:	1,1	1,2	0,2	0,3p	-	-
Doznake kao % BDP-a		1,2	1,0	2,3	2,0p	5,9p	5,7p	8,5	7,8	:	:	8,3	8,2	11,5	11,5p	0,1	0,1

Vanjska trgovina robom	Napomena	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.
Međunarodna trgovina robom																	
Udio izvoza u zemlje EU-28 prema vrijednosti u ukupnom izvozu (%)		35,6	37,4	77,0	79,9	75,4	77,9	67,0	67,6	44,5	47,9	71,6	71,3	32,6	22,6	-	-
Udio uvoza iz zemalja EU-28 prema vrijednosti u ukupnom uvozu (%)		41,3	48,2	62,0	62,0	61,8	63,1	57,3	58,7	38,0	39,0	60,8	61,9	42,2	43,1	-	-
Trgovinska bilanca (u milijunima EUR)		-1 524	-1 736	-1 714	-1 777	-2 154	-2 399	-2 978	-2 483	-56 981	-50 676	-3 510	-3 448	-2 309	-2 480	59 553	32 002
Međunarodna trgovina robom i uslugama u odnosu na BDP																	
Uvoz (% BDP-a)		60,6	62,9	65,0	64,7p	44,7p	:	56,4	57,5	26,0	24,9	53,2	52,3	49,5	51,3p	40,3	40,5
Izvoz (% BDP-a)		42,1	40,5	48,7	50,0p	27,4p	:	46,7	50,0	23,3	22,0	34,6	35,4	19,3	22,5p	43,8	44,0

Javne financije	Napomena	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.
Statistika državnih financija, u odnosu na BDP																	
** Suficit opće države (+) / deficit (-) (%)		-7,4	-2,8	-3,5	-2,7	-4,1	-1,8	-3,7	-1,3	1,3	:	0,7	1,2	:	:	-2,4	-1,7

** Dug opće države (%)		66,2	64,4	38,1	39,6	69,1	68,7	76,0	73,0	27,5	:	41,9	40,5	12,8	:	84,5	83,2
------------------------	--	------	------	------	------	------	------	------	------	------	---	------	------	------	---	------	------

Financijski pokazatelji	Napomena	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.
Godišnja promjena maloprodajnih cijena (%)	4.	1,4	0,1	-0,3	-0,2	2,0	2,5	1,5	1,3	7,7	7,7	-1,0	-1,1	-0,5	0,3	0,0	0,3
Ukupni vanjski dug u odnosu na BDP (%)		:	:	69,3	74,2p	74,7p	73,5p	78,3	76,5	47,1	:	72,2	71,0	33,3	33,7p	:	:
Kamatne stope na zaduživanje (jedna godina), godišnje (%)	5.	:	:	:	:	74,7	73,5	:	:	53,0	:	:	:	:	:	:	:
Kamatne stope na depozite (jedna godina), godišnje (%)	6.	8,53	7,45	3,75	4,25	7,77	5,89	6,50	5,50	10,79	:	5,74	4,97	8,32	7,47	:	:
Vrijednost deviznih rezervi (uključujući zlato) (u milijunima eura)	7.	1,23	0,93	0,25	0,25	1,35	0,80	2,50	2,50	7,27	:	0,09	0,09	0,90	1,01	:	:
Međunarodne rezerve – protuvrijednost u mjesecima uvoza		673,7	803,0	2 261,8	2 613,4	2 880,0	2 945,0	10 378,0	10 204,6	99 619,6	:	4 414,6	4 887,4	706,4	605,1	:	:

Poslovanje	Napomena	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.
Indeks industrijske proizvodnje (2010. = 100)	8.	88,3	84,4	118,0	122,0	161,7	130,5	107,1	112,1	124,1	126,3	107,4	112,0	:	:	103,9	105,6

Infrastruktura	Napomena	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.
Gustoća željezničke mreže (pruge u prometu na tisuću km ²)		18,1	18,1	28,1	27,4	13,8	12,2	48,6	48,6	13,2	:	20,1	21,9	30,9	30,9	:	:
Dionice autocesta (u kilometrima)		0	0	259	259	:	:	693	741	2 282	2 542	128	:	80	98	:	:

Energetika	Napomena	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.
Neto uvoz energije u odnosu na BDP		4,2	3,4	6,4	5,1p	0,8p	1,3p	4,8	3,6	1,2	1,0	5,3	4,3	5,4	4,1p	1,6	1,3

: = nije dostupno
b = prekid u seriji
e = procijenjena vrijednost
p = privremena vrijednost
u = nepouzđano
– = nije primjenjivo

* = Ovim nazivom ne dovodi se u pitanje stajalište o statusu Kosova te je u skladu s RVSUN-om 1244 i mišljenjem Međunarodnog suda o proglašenju neovisnosti Kosova.

** = Podaci o državnom deficitu i dugu država proširenja objavljeni su u skladu s primljenim podacima te bez provjere njihove kvalitete i pridržavanja pravila Europskog sustava računa (ESA).

Bilješke:

1. Turska: podaci o nezaposlenosti temelje se na kriteriju od četiri tjedna uz kriterij korištenja isključivo aktivnih metoda traženja posla.
2. Bosna i Hercegovina: zbroj udjela nije 100 % jer su isključeni ostali oblici vlasništva. Crna Gora: nisu uključene nevladine organizacije; podaci se odnose na udio zaposlenih (u javnom i privatnom sektoru) u odnosu na ukupni broj zaposlenih.
3. Albanija: javni sektor. Bosna i Hercegovina: neto zarade. Srbija: plaće isplaćene djelatnicima u pravnim osobama i obrtima.
4. Harmonizirani indeks maloprodajnih cijena osim za bivšu jugoslavensku republiku Makedoniju, Bosnu i Hercegovinu i podaci iz 2015. za Albaniju. Albanija: razlika između prosinca jedne godine i prosinca prošle godine.
5. Vanjski dug Albanije (uključujući izravno strano ulaganje)
6. Albanija: prosječna ponderirana stopa primijenjena na nove zajmove na 12 mjeseci tijekom odgovarajućeg mjeseca i s dospijecom u roku od 12 mjeseci. Bosna i Hercegovina: kratkoročne stope na zaduživanje u nacionalnoj valuti odobrene nefinancijskim društvima (ponderirani prosjek). Crna Gora: ponderirana prosječna efektivna kamatna stopa, na nepodmirene iznose, godišnje. Bivša jugoslavenska republika Makedonija: kraj godine (31. prosinca)
7. Albanija: kamatna stopa na depozite predstavlja ponderiranu prosječnu stopu za nove depozite tijekom odgovarajućeg mjeseca s dospijecom od 12 mjeseci. Bosna i Hercegovina: stope na depozite po viđenju u nacionalnoj valuti kućanstava (ponderirani prosjek). Crna Gora: ponderirana prosječna efektivna kamatna stopa, na nepodmirene iznose, godišnje. Bivša jugoslavenska republika Makedonija: kraj godine (31. prosinca). Turska: prekončna stalno raspoloživa mogućnost deponiranja.
8. Crna Gora i Srbija: bruto serija, umjesto kalendarski prilagođene.